

УДК 378.147

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Чепорова Г.Є.

У роботі розглянуто поняття навчальної дисципліни як складової структури вищої освіти; проаналізовано різноманітні підходи до класифікації дисциплін у світовій практиці; виділено дисципліни, пов'язані з підготовкою економістів. На основі порівняльного аналізу європейського, російського та вітчизняного освітніх стандартів визначені фахові дисципліни у підготовці студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: навчальна дисципліна, класифікація, кодифікація, модель Біглен, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Необхідність удосконалення формування професійної компетентності майбутніх економістів викликана поточними та перспективними потребами суспільства у конкурентоспроможних спеціалістах з нестандартним мисленням, готових творчо застосовувати знання в різноманітних виробничих та соціальних ситуаціях; спеціалістах найвищої кваліфікації, професійний рівень яких відповідав би світовим стандартам. Приєднання України до Болонського процесу окреслює нові напрями процесу реформування освіти, визначальними критеріями якого є якість підготовки фахівців, відповідність та конкурентоздатність вітчизняного фахівця на європейському ринку праці.

Ефективність економічної діяльності сучасного фахівця залежить від рівня сформованості його економічного мислення, ступеню готовності до професійної діяльності, остаточно – від його професійної компетентності, формування якої відбувається в процесі навчання у навчальному закладі, зокрема при навчанні фахових дисциплін.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми формування професійної компетентності майбутнього економіста присвячені наукові роботи цілої низки вчених, серед яких М. В. Вачевський (теоретико-методичні засади формування професійної компетентності) [1], О.М.Гончарова (інформатичні компетентності майбутніх економістів) [2], Л.М.Дибкова (індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності економістів) [3], Н.В.Уйсімбасва (значення науково-дослідної роботи у професійній компетентності студентів економічних спеціальностей) [4] та ін. Але проблему визначення поняття фахової дисципліни в системі підготовки майбутніх економістів не можна назвати повністю вивченою.

Метою статті являється визначення фахових дисциплін та їх місця у навчанні майбутніх економістів на основі аналізу існуючих класифікацій.

Виклад основного матеріалу. Формування професійної компетентності майбутнього економіста відбувається у процесі навчання фахових дисциплін. Об'єкт вивчення дисципліни вимагає: цілісного підходу до вивчення професійної діяльності, міждисциплінарного аналізу процесу вирішення проблем; побудови цілісних моделей рішення, що створюють умови для всебічного й глибокого

розуміння проблеми й процесу її розв'язання; глибокого наукового обґрунтування процесу рішення з обов'язковим використанням «апарата» фундаментальних дисциплін, виключаючи їх вузьку профілізацію.

У сучасному освітньому середовищі досить часто згадуються терміни, пов'язані з одною дисципліною (навчальна дисципліна, академічна дисципліна, бухгалтерська дисципліна, облікова дисципліна), або групою дисциплін (фахові дисципліни, дисципліни гуманітарної, фундаментальної або професійної підготовки та ін.). Однак термін академічної (навчальної) дисципліни практично не визначений у вітчизняній літературі.

Академічна дисципліна, або область вивчення – це галузь знань, яка викладається або досліджується у вищих навчальних закладах [5]. Академічні дисципліни визначаються й визнаються науковими журналами, в яких публікуються результати досліджень, а також науковими співтовариствами, кафедрами або факультетами, до яких належать фахівці в цій області. Поняття академічної дисципліни засноване на наступних принципах:

«Академічна дисципліна» – область вивчення, в рамках якої програми навчання на рівні магістра пропонуються як мінімум п'ятьома великими університетами у світі;

«Великим» вважається університет, що нараховує 10000 студентів і більше;

«Доказом» вважається наявність зв'язку дисципліни із сучасними програмами навчання у великих університетах.

Н.В. Чебишев і В.І. Каган пропонують дидактичну концепцію цілісної навчальної дисципліни вузу [6]. Основні положення концепції полягають у наступному.

1. Навчальна дисципліна вузу (НД) – базисна одиниця змісту підготовки фахівця. Конкретно – це один з найважливіших засобів і форм представлення змісту навчання.

2. Головний об'єкт вивчення в кожній НД – цілісний процес розв'язання професійної проблеми, або інакше – побудова цього процесу як системи, що характеризується міждисциплінарними взаємозв'язками компонентів і максимальним ступенем їх єдності. При виборі об'єкта вивчення необхідно дотримуватись низки певних умов.

Об'єкт вивчення повинен вимагати: цілісного підходу до вивчення професійної діяльності, міждисциплінарного аналізу процесу вирішення проблем; побудови цілісних моделей рішення, що створюють умови для всебічного й глибокого розуміння проблеми й процесу її розв'язання; глибокого наукового обґрунтування процесу рішення з обов'язковим використанням «апарата» фундаментальних дисциплін, виключаючи їх вузьку профілізацію. Він повинен формувати у студентів потребу у використанні змісту кожної досліджуваної дисципліни; опиратися на тезу «фундаментальні й профілюючі дисципліни нероздільні»; створювати умови для подолання відчуженості базисних дисциплін від участі в розробці теорії й практики прийняття професійних рішень.

3. Предмет вивчення в НД – той компонент цілісного процесу рішення, для визначення якого необхідно використовувати «апарат» даної НД, тобто

дисциплінарний компонент. Це технологія й результат здійснення профільно-дисциплінарного аналізу процесу розв'язання проблеми за допомогою засобів відповідної дисципліни. Саме вміння студента визначити такий компонент свідчить і про вміння використовувати свої знання з дисципліни. Разом з тим це й критерій інтеграції даної дисципліни з іншими, а також форма здійснення реального внеску кафедри в підготовку фахівця.

4. Методологія НД – методи тієї науки, яка лежить в основі дисципліни, а також цілісний підхід до вивчення й навчання професійної діяльності. Методологічний інструмент – профільно-дисциплінарний аналіз процесу розв'язання проблеми як цілісної системи.

За допомогою профільно-дисциплінарного аналізу будуються дисциплінарні «портрети» процесу рішення, після чого вони інтегруються в цілісну модель цього процесу; забезпечується глибоке розуміння студентами професійної проблеми й процесу її розв'язання; реалізуються пояснювальна, проектувальна й прогностична функції наукового змісту дисциплін; практично здійснюється інтеграція фундаментальних і профілюючих дисциплін; у студентів формуються повноцінні знання з кожної дисципліни, дисциплінарне й професійне мислення.

5. Мета НД – формування в студентів уміння затребувати й використовувати її науковий зміст у якості методологічного, теоретичного й технологічного засобу розгляду міждисциплінарних і професійних ситуацій, обґрунтування й виконання цільових видів пізнавальної й професійної діяльності.

Також дисципліну можна визначити як «галузь вивчення або академічну інструкцію» [7]. Области навчання, які визначені академічною дисципліною, є основою для університетських програм навчання студентів на рівні бакалавра або на рівні магістра, і як такі, визначаються академічним середовищем учених.

Навчання дисципліні приводить до системи адекватної поведінки, яка визнається особливістю цієї дисципліни. Такі способи поведінки виявляються в підходах учених до розуміння й пошуку нових знань, напрямків дослідження й пошуку перспектив на світовому рівні.

Дженіс М. Бейер і Томас М. Лодехл [8] визначають дисциплінарні області як сфери знань, у яких викладачі: компетентні і їх компетентність визнана суспільством; виконують завдання навчання, дослідження й керування; здійснюють дослідницьку й освітню роботу. Світ дисципліни вважається окремою й відмінною культурою, яка виявляється в різному її впливі як на академічну поведінку, так і на структуру вищої освіти.

Останнім часом кількість дисциплін значно розширилась в порівнянні з попередніми роками й десятиріччями. Постійно йдуть дискусії про елементи, які повинні бути присутніми у визнаній дисциплінарній області. Такими елементами вважаються: наявність співтовариства вчених; існування традицій та підходів до вирішення питань, що стосуються збору й інтерпретації даних, а також вимог до накопичення нових знань і здійснення системи комунікацій.

Дисципліна як складова структури вищої освіти. Дисциплінарна основа визначає академічні професії. Університети, факультети й кафедри звичайно організуються навколо груп подібних дисциплін, і це є основним поясненням такого процесу групування. Тому в колишньому Радянському Союзі існували класичні

університети, технічні, медичні, економічні й інші вузи. Зараз, як правило, місцем, у якому формується рішення щодо створення факультету, строків навчання, підтримки досліджень і наукової роботи, є кафедри.

Українським законодавством кафедра визначається як структурний підрозділ факультету, що проводить навчальну, методичну та науково-дослідницьку діяльність з однієї або кількох споріднених дисциплін [9]. Тому роль дисципліни у визначенні університетської структури й університетської освіти важко переоцінити. В інститутах, які надають меншого значення дослідженню й більш орієнтовані на навчання, факультети можуть бути засновані скоріше на локальній інститутській орієнтації, ніж на дисциплінарній орієнтації. Така установа й визнання факультету може бути засноване на інститутській, а не дисциплінарній структурі.

Тому ступінь впливу дисциплін на організаційну структуру в дослідницьких університетах і коледжах може відрізнятись, що підтверджується, наприклад, відсутністю в українських вищих навчальних закладах 1–2 рівнів акредитації такої структури як кафедра. Тому у будь-якій науці одним з істотних моментів є класифікація академічних дисциплін, яка також важлива для проведення порівняльних досліджень.

Системи класифікації дисциплін. Ми зупинимося на чотирьох підходах до класифікації дисциплін з погляду їх відмінностей та спільних рис [10]. Ними є: кодифікація, рівень консенсусу, рівень розвитку парадигми й модель Biglan.

Розглянемо кожну із цих класифікацій.

Кодифікація. Кодифікація пов'язана з умовою, за допомогою якої знання може бути об'єднане або кодифіковане в стислі й взаємозалежні теоретичні формулювання. Як пізнавальний вимір, кодифікація описує сукупність знань області на протипагу поведінковим ознакам академічної діяльності. Використання кодифікаційної структури в дослідженні дисципліни було по суті засноване на більш-менш погодженій концепції, оскільки за основу кодифікації взятий консенсус або ступінь згоди серед учених .

Консенсус. Індикаторами консенсусу в області наук є: визнання одних і тих же літературних джерел; спільне в творчості та професійній ініціативі; когезійна здатність до співтовариства, яка сприяє повній комунікації і єдності професійних суджень у наукових справах; загальний набір цілей, серед яких підготовка спадкоємців, та інш. Дослідники звичайно приписують високі рівні узгодження фізиці, низькі рівні – суспільним наукам, і ще більш низькі рівні - гуманітарним наукам.

Рівень розвитку парадигми. Рівень розвитку парадигми, вперше запропонований Томасом С. Куном [11], стосується ступеня, в якому дисципліна володіє певним «академічним законом» або претендує на цей закон. У «зрілих» науках з добре розвиненими парадигмами, таких як фізика або математика, є ясні й однозначні способи визначити, дослідити, проаналізувати знання. На протипагу, такі області, як освіта і соціологія описуються автором як передпарадигматичні. Ці області характеризуються високим рівнем розбіжності щодо методів отримання нових знань, методів дослідження, критеріїв застосування результатів, суті того, що доводить теорія, і важливості досліджуваних проблем для суспільства.

Ядром поняття розвитку парадигми є ступінь узгодження про застосування теорії, методів, методики й проблем. Узгодження має на увазі єдність мислення про елементи соціальної структури, практики й науки.

Терміни парадигми й консенсусу можуть вважатися взаємозамінними, оскільки вони описують загальне в дисциплінарних областях – ступінь узгодження за структурою вироблених запитів і знань.

Модель Biglan. Ентоні Біглен запропонував свою таксономію академічних дисциплін, яка була отримана на основі анкетування викладачів і студентів декількох факультетів великого університету й приватного коледжу гуманітарних наук із приводу їх сприйняття подібностей різних предметів [12]. Його таксономія фіксує три виміри академічних дисциплін:

- 1) рівень існування парадигми (парадигматичний або передпарадигматичний, або «важкі» і «легкі» дисципліни);
- 2) рівень застосування суб'єктної сфери («чисті» або «прикладні» дисципліни);
- 3) рівень «причетності» до життя (дисципліни, «пов'язані» і «не пов'язані з життям»).

У результаті дослідження виявилось, що природничі й фізичні науки мають більш чітко окреслені парадигми і є «важкими». Ті дисципліни, які мають парадигми, що розвиваються (наприклад, суспільні й гуманітарні науки), вважаються «легкими». Прикладні області пов'язані із застосуванням знань, таких як право, освіта та інженерія. «Чисті» області розглядаються як ті, що мають менш практичне застосування, наприклад, математика, історія й філософія. Системи, «пов'язані з життям», включають такі області як біологія й сільське господарство, в той час як мови й математика ілюструють не «пов'язані з життям» дисципліни.

Відмінності між дисциплінами. У той час як дисципліни можуть мати у своїй основі дуже багато загального, відмінності між ними настільки широкі, наскільки дисципліна фактично згадується як основне джерело фрагментації в академічному середовищі.

Дисципліни відрізняються стилем представлення, привілейованістю підходів до досліджень, ступенем залучення іншими галузями знань та відповідністю їхнім вимогам й проблемам. Учені й викладачі в різних дисциплінах «говорять різними мовами» і описують фактично ті самі явища по-різному.

Відмінностям дисциплін у структурах комунікації, механізмах суспільного контролю присвятили свою роботу Джон М. Брекстон і Лауелл Л. Хардженс [13]. Приклади порівняльного аналізу відмінностей між дисциплінами, заснованого на природі знань, житті співтовариства й культури, прикладах комунікації, соціальної доречності й відповідальності, в більш широкому контексті були відбиті в роботі Тоні Бехера [14].

Класифікація дисциплін. Важливим моментом, крім відмінностей у дисциплінах, є їхня спільність, яка найчастіше відбивається в системах класифікації дисциплін.

Кожна дисципліна може входити в більші об'єднання дисциплін. Найбільш відомою класифікацією є класифікація Американського департаменту освіти Національного центру освітньої статистики (NCES) під назвою Класифікація інструкторських програм (Classification of Instructional Programs (CIP 2000)). Ця програма пропонує таксономічну схему класифікації дисциплін за наступними

розділами [15]: гуманітарні науки, суспільні науки, природничі науки, точні науки, а також професії й прикладні науки.

У СІР 2000 та чи інша галузь вивчення звичайно має кілька дисциплін та піддисциплін, і найчастіше границі, проведені між ними, досить умовні й неоднозначні. І тепер ідуть дискусії щодо того, яким чином класифікувати ті або інші дисципліни: наприклад, до яких наук відносяться антропологія й лінгвістика – до соціальних або до гуманітарних наук.

У контексті даного дослідження нас цікавлять два розділи з Класифікації дисциплін: з одного боку – це «суспільні науки», тому що низка дисциплін, пов'язаних з підготовкою економістів, включена до розділу суспільних наук; з іншого боку – «професії й прикладні науки», куди входять фахові та зокрема облікові дисципліни, визначення яких буде наведено нижче.

Перелік дисциплін, включених до галузі економіки з розділу суспільних наук, наступний: агроекономіка, біоекономіка, обчислювальна економіка, державна економіка, державні фінанси, грошові відносини, зелена економіка, екологічна економіка, інституціональна економіка, інформаційна економіка, ісламістська економіка, історія економіки, макроекономіка, математична економіка, міжнародна економіка, мікроекономіка, наука про економічну поведінку, нейроекономіка, планова економіка, політична економія, підприємницька економіка, промислове підприємство, соціоекономіка, теорія ігор, теорія споживчого вибору, теорія людського розвитку, транспортна економіка, феміністська економіка, фінансова економіка, еволюційна економічна теорія, екологічна економіка, економетрика, економіка в області нерухомого майна, економіка в області природних ресурсів, економіка й право, економіка суспільного добробуту, економіка розвитку, економіка праці, економіка керування, економіка енергетики, економічна географія, економічна соціологія, економічні системи, теорія економічного росту, експериментальна психологія.

У таксономічній схемі галузь «Бізнес» розділу «Професії й прикладні науки» включає наступні дисципліни: бухгалтерський облік, адміністрування в сфері мистецтв, бізнес-адміністрування, ділова етика, підприємництво, фінанси, готельний менеджмент, виробничі й трудові відносини, колективний договір, HR (людські ресурси), організаційні дослідження, економіка праці, історія праці, інформаційна система, менеджмент, маркетинг, виробництво, нерухомість, ризик-менеджмент і страхування, науки про системи. Таким чином, у наведеній класифікації відбивається не тільки галузь знань, але й сфера майбутньої професійної діяльності.

Функціональна карта професійних компетентностей соціально-економічних досліджень у Європейському Союзі представлена в наступних групах дисциплін [16]: антропологія; бізнес; галузеві відносини й менеджмент; комунікаційні науки; науки про культуру; демографія; економіка; науки про освіту; етика в соціальних науках; географія; юридичні науки; політичні науки; психологічні науки.

Цікавим прикладом формування освітніх програм є програми професійної підготовки бухгалтерів (післядипломна освіта).

Так, програма АССА [17] складається з 14 дисциплін, розділених на чотири рівні:

1. Ті, що формують знання – 3 дисципліни: F1 АВ Бухгалтер у Бізнесі; F2 МА Управлінський облік; F3 FA Фінансовий облік.

2. Те, що формують навички – 6 дисциплін: F4 CL Корпоративне й бізнес-право; F5 PM Керування перетвореннями; F6 TX Оподаткування; F7 FR Фінансова звітність (Британська або Міжнародна); F8 AA Аудит і страхування (Британське або Міжнародне); F9 FM Фінансовий менеджмент.

3. Обов'язкові – 3 дисципліни: P1 PA Професійний бухгалтер; P2 CR Корпоративна звітність (Британська або Міжнародна); P3 BA Бізнес- Аналіз.

4. Вибіркові – від 2 до 4 дисциплін: P4 AFM Поглиблений курс з фінансового менеджменту; P5 APM Поглиблений курс з керування перетвореннями; P6 ATX Поглиблений курс з оподаткування; P7 AAA Поглиблений курс з аудиту і страхування (Британське або Міжнародне).

Інша програма CFA® складається із трьох рівнів, і навчання згідно неї здійснюється від двох з половиною до трьох років.

Перший рівень базується на інструментах і поняттях, що стосуються оцінки активів і керування портфелем; включає закони про цінні папери, кодекс честі Інституту CFA® і стандарти професійної поведінки. Навчальний план включає:

- фінансові ринки й інші фінансові інструменти;
- корпоративні фінанси;
- аналіз фінансового звіту;
- кількісні методи інвестиційного аналізу.

Програма другого рівня зосереджується на оцінці активів та аналізі інвестицій, при проведенні яких студенти повинні використовувати поняття кількісних методів, економічного аналізу та бухгалтерського обліку. У них повинно бути сформоване повне розуміння теорії ринку капіталів, галузевого аналізу й аналізу компанії.

Програма складається з:

• аналізу звичайних акцій, цінних паперів з фіксованим доходом і інших фінансових інвестицій;

- оцінки альтернативних інвестиційних рішень;
- розробки інвестиційних пропозицій;
- оцінки очікуваної інвестиційної прибутковості й інвестиційного ризику.

Третій рівень розвиває більш глибокі знання студентів у керуванні портфелем.

Вони повинні вміти застосувати знання й навички, придбані на перших двох рівнях, до процесу керування портфелем – оцінки й аналізу цілей, прийняття рішень щодо розміщення активів. Навчальний план включає:

- корпоративні фінанси;
- аналіз фінансових звітів;
- етичні й професійні стандарти;
- кількісні методи;
- економіку;
- аналіз фінансових інструментів;
- аналіз альтернативних інвестицій.

Високий рівень вимог до підготовки фахівців з бухгалтерського обліку рекомендується структурами ООН, зокрема Радою по торгівлі й розвитку [18].

На 16-ій сесії міжурядової робочої групи експертів з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку й звітності (ISAR) у 1999 р. був розроблений довідник національних вимог до кваліфікації професійних бухгалтерів, де модель

навчального плану з бухгалтерського обліку була представлена в наступній структурі:

1. Дисципліни про організацію й бізнес.
 - 1.1. Модуль з економікс.
 - 1.2. Модуль з кількісних методів і статистики для бізнесу.
 - 1.3. Модуль із загальної бізнес-політики, основ організаційної структури й організаційної поведінки.
 - 1.4. Модуль з управлінських функцій, практики й операційного менеджменту.
 - 1.5. Модуль з маркетингу.
 - 1.6. Модуль з міжнародного бізнесу.
2. Інформаційні технології.
 - 2.1. Модуль з інформаційних технологій.
3. Обов'язкові (базові) – бухгалтерський облік, фінанси й пов'язані з ними дисципліни.
 - 3.1. Модуль з основ бухгалтерського обліку.
 - 3.2. Модуль з фінансового обліку.
 - 3.3. Модуль з поглибленого вивчення фінансової звітності.
 - 3.4. Модуль з управлінського обліку.
 - 3.5. Модуль з оподаткування.
 - 3.6. Модуль з бухгалтерських інформаційних систем (AIS).
 - 3.7. Модуль з ділового та комерційного права.
 - 3.8. Модуль з основ страхування й аудита.
 - 3.9. Модуль з бізнес-фінансів і фінансового менеджменту.
 - 3.10. Модуль з інтегрованих знань.
4. Вибіркові (поглиблене вивчення бухгалтерського обліку, фінансів й пов'язаних з ними курсів).
 - 4.1. Модуль з поглибленого вивчення фінансової звітності й бухгалтерського обліку для спеціальних галузей.
 - 4.2. Модуль з поглибленого вивчення управлінського обліку.
 - 4.3. Модуль з поглибленого вивчення оподаткування.
 - 4.4. Модуль з поглибленого вивчення ділового і комерційного права.
 - 4.5. Модуль з поглибленого вивчення страхування й аудиту.
 - 4.6. Модуль з поглибленого вивчення бізнес-фінансів.
 - 4.7. Бухгалтерське навчання [18].

Звернемо увагу на те, що в зміст американських програм входять такі дисципліни, як економікс, яка включає мікро- і макроекономіку, а також інтегрований курс з професійної бухгалтерської підготовки. При цьому різниця в підготовці економістів і фінансистів (або бухгалтерів) значно більш істотна, ніж в українських освітніх стандартах.

Таким чином, основою бухгалтерської освіти у США являються наступні дисципліни [19]: бухгалтерський облік, аудит, оподаткування, фінансовий менеджмент, професійна етика, корпоративне керування, контролінг, підприємництво, експериментальна економіка, агентська теорія.

На даний час в Європі виділяють п'ять типів освітніх модулів, які в свою чергу взяті за основу формування модулів державного освітнього стандарту в Росії [20]:

– основні модулі (ОМ) – це сукупність дисциплін, що складають ядро основної освітньої програми (ООП); формують базові загально-професійні та професійно-профільовані компетенції випускника (як аналог сукупності дисциплін, що входять до циклу загально-професійних дисциплін (ЗПД) і спеціальних дисциплін (СД) діючого Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти (ДОС ВПО) Росії);

– підтримуючі модулі (ПМ) – це сукупність дисциплін, без засвоєння яких неможливе вивчення дисциплін основного модуля; формують загально-наукові компетенції випускника (це аналог набору природничо-наукових і соціально-економічних дисциплін, що входять до циклу природничо-наукових (ПН) та гуманітарних і соціально-економічних дисциплін (ГСЕ) діючого ДОС ВПО Росії);

– організаційні та комунікаційні модулі (ОКМ) – формують системні, організаційно-управлінські, міжособистісні компетенції випускника (частково це аналог дисциплін ГСЕ діючого ДОС ВПО Росії);

– спеціалізовані (додаткові) модулі (ДМ) – це сукупність вибірових дисциплін, що не є обов'язковими, але які розширюють та поглиблюють компетенції випускника в обраній галузі;

– переносимі модулі (ПМ) – забезпечують перенесення знань на практику, включають навчальні та виробничі практики, курсові та випускні роботи, науково-дослідницьку роботу в магістратурі, підсумкову атестацію.

Розподіл дисциплін за циклами на основі аналізу європейського, російського та вітчизняного освітніх стандартів представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння блоків дисциплін освітніх стандартів Європи, Росії, України

Назва модуля дисциплін в європейському освітньому стандарті	Назва циклу дисциплін в ДОС ВПО Росії	Назва циклу дисциплін ОПІ бакалавра галузі «Економіка та підприємництво» в Україні
Основні модулі	Цикл загально-професійних дисциплін (ЗПД) і спеціальних дисциплін (СД)	Цикл природничо-наукової та загально-економічної підготовки
Підтримуючі модулі	Цикл природничо-наукових (ПН) та гуманітарних і соціально-економічних дисциплін (ГСЕ)	Цикл гуманітарної підготовки
Організаційні та комунікаційні модулі	Частково дисципліни циклу ГСЕ	Відсутній
Спеціалізовані (додаткові) модулі	Сукупність вибірових дисциплін	Цикл професійної та практичної підготовки
Переносимі модулі	Виробнича практика	

Мабуть чи не єдиним документом в Україні, де зустрічається термін «фахова дисципліна», є Наказ Міністерства освіти і науки України № 847 від 24.12.2003 «Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти» [21], в якому визначається необхідність надання таблиці відповідності показників забезпеченості вищого навчального закладу ліцензійним умовам надання освітніх послуг з підготовки на відповідному рівні освіти. Фахові дисципліни згадуються у поясненнях щодо частки науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин фахових дисциплін навчального плану спеціальності (% від кількості годин). Що саме вважати фаховими дисциплінами – не пояснюється.

Необхідно зауважити, що стандарти вищої освіти для різних галузей знань в Україні мають деякі розбіжності. Частіше за все вони мають три розділи, перший з яких має назву соціально-гуманітарного циклу, другий може мати різні назви, наприклад, фундаментальний цикл для природничих галузей, або цикл природничо-наукової та загальноекономічної підготовки для галузі «Економіка та підприємництво». Третій розділ для економічної та більшості інших галузей має назву циклу професійної та практичної підготовки.

Отже, на основі вивчення європейського, російського та вітчизняного освітніх стандартів фаховими дисциплінами у підготовці студентів-економістів ми вважаємо за можливе назвати всі дисципліни, які входять до циклу професійної та практичної підготовки, та частково дисципліни циклу природничо-наукової і загальноекономічної підготовки освітньо-професійної програми «бакалавр» галузі «Економіка та підприємництво»; формують базову професійно-профільну компетентність; розширюють та поглиблюють професійну компетентність випускника в обраній галузі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Конкурентоспроможність майбутнього економіста значною мірою залежить від якості оволодіння сучасними економічними знаннями, ступеня економічної та інформаційної культури, вміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки. Він повинен знати основні категорії економічної науки, теоретичні основи і закономірності функціонування економіки; розуміти механізми і принципи прийняття й реалізації економічних та управлінських рішень на мікро- і макрорівнях. Тому у вищій школі формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі навчання фахових дисциплін набуває все більшого значення.

У подальших розробках в межах даної теми необхідним, на наш погляд, є удосконалення освітнього стандарту підготовки майбутніх економістів із залученням у цей процес широкої наукової спільноти.

Список літератури

1. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції: Монографія / М.В. Вачевський. – К.: Вид. „Професіонал”, 2005. – 364 с.

2. Гончарова О. Н. Система формирования информатических компетентностей у будущих экономистов / О.Н. Гончарова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского, Том 21(60), №1. – Симферополь. - 2008. - С.19-22.
3. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. М. Дибкова. — К., 2006. — 227с.
4. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.В. Уйсімбаєва. Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. — Кіровоград, 2006. — 189с.
5. Список учебных дисциплин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Учебная_дисциплина#cite_ref-0 (12.11.09). – Загол. з екрану.
6. Чебышев Н. Что такое учебная дисциплина? / Н. Чебышев, В.Каган // Высшее образование в России . – 1997. – J423. – С.48– 53.
7. Disciplines and the Structure of Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education.stateuniversity.com/pages/1723/Academic-Disciplines.html> (10.06.10) – Назва з екрану.
8. Beyer Janice M. " A Comparative Study of Patterns of Influence in United States and English Universities." / Janice M. Beyer and Tomas M. Lodahl // Administrative Science Quarterly 21. – 1976. – P. 104–129.
9. Положення про державний вищий заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1074 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1074-96-%EF> (12.11.09) – Загол. з екрану.
10. Academic Disciplines – Disciplines and the Structure of Higher Education, Discipline Classification Systems, Discipline Differences [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education.stateuniversity.com/pages/1723/Academic-Disciplines.html> (01.07.09) – Загол. з екрану.
11. Kuhn Thomas S. The Structure of Scientific Revolutions, 3rd edition / Thomas S. Kuhn. – Chicago: University of Chicago Press, 1996. – P. 38–47.
12. Biglan E. "Relationships between Subject Matter Characteristics and the Structure and Output of University Departments." / E.Biglan // Journal of Applied. – Psychology 57 (3). – P. 204–213.
13. Braxton John M. "Variations among Academic Disciplines: Analytical Frameworks and Research." In Higher Education / John M. Braxton and Lowell L. Hargens // Handbook of Theory and Research – Vol. XI, ed. John C. Smart. – New York: Agathon Press. – 1996.– P. 113–158.
14. Becher Tony. Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Cultures of the Disciplines / Tony Becher // Bury St. Edmunds, Eng.: Society for Research into Higher Education, Open University Press. – 1989. – P.27–35.
15. Classification of Instructional Programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nces.ed.gov/pubs2002/cip2000/> (10.03.10) – Назва з екрану.
16. Functional map of professional competences for EU socio-economic research [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.respectproject.org/quals/seresearch.php> (10.06.10) – Назва з екрану.
17. ACCA Course Syllabus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lsb.org.uk/programmes/professional/acca/syllabus.html> (10.06.10) – Назва з екрану.
18. Revised Model Accounting Curriculum (MC). Report by the UNCTAD Secretariat. Executive Summary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad.org/en/docs/c2isar21en.pdf>(20.06.10) – Назва з екрану.
19. Accounting scholarship [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Accounting_scholarship (10.06.10) – Назва з екрану.

20. Бабенко Н.Л. Компетентностный подход как основа модернизации образовательных стандартов высшего образования [Электронный ресурс] / Н.Л. Бабенко – Режим доступа к журналу: http://www.rspu.edu.ru/rspu/science/conferences/conference_ped/section_1/babenko_n.doc (16.09.2009) – Загол. с экрана.
21. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти/ Наказ Міністерства освіти і науки України № 847 від 24.12.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до прог.: <http://www.mon.gov.ua/license/nkz847/vo.doc>. (12.11.09) – Загол. з екрану.

Чепорова Г.Е. Определение и классификация специальных дисциплин как основы формирования профессиональной компетентности будущих экономистов / Чепорова Г.Е. // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: Экономика и управление. – 2011 – Т. 24 (63). № 2 - С. 192-203.

В работе рассмотрено понятие учебной дисциплины как составляющей компоненты структуры высшего образования; проанализированы различные подходы к классификации дисциплин в мировой практике; выделены дисциплины, связанные с подготовкой экономистов. На основе сравнительного анализа европейского, российского и отечественного образовательных стандартов определены специальные дисциплины в подготовке студентов экономических специальностей.

Ключевые слова: учебная дисциплина, классификация, кодификация, модель Биглен, профессиональная компетентность.

Cheporova G.E. Definition and classification of special disciplines as bases of professional competence formation for the future economists / Cheporova G.E. // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. – Series: Economy and Management. – 2011. - Vol. 24 (63), № 2. – P. 192-203.

The concept of educational discipline is in-process considered as a making structure of higher education; the various going is analysed near classification of disciplines in world practice; disciplines, related to preparation of economists, are selected. On the basis of comparative analysis European, Russian and Ukrainian educational standards determination of professional'nkh disciplines is given in preparation of students of economic specialities.

Keywords: subject matter, classification, codification, model Biglan, professional competence.

Статья поступила в редакцию 29. 08. 2011 г.